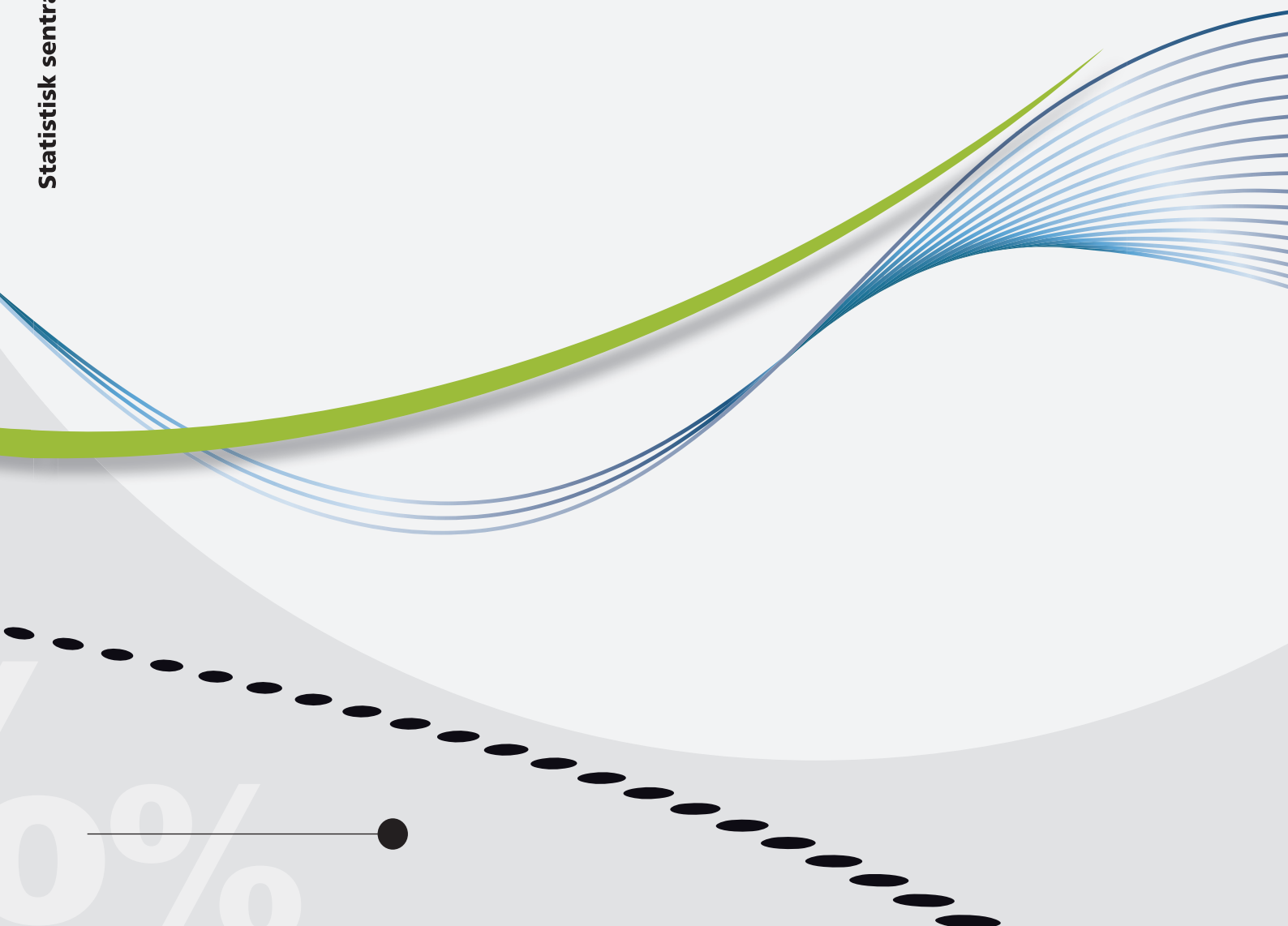

Trine Heill Braathu

Miljøøkonomiske virkemidler
Dokumentasjon av statistikken

Trine Heill Braathu

Miljøøkonomiske virkemidler

Dokumentasjon av statistikken

I serien Notater publiseres dokumentasjon, metodebeskrivelser, modellbeskrivelser og standarder.

© Statistisk sentralbyrå
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

Publisert 3. februar 2017

ISBN 978-82-537-9493-8 (elektronisk)

Standardtegn i tabeller	Symbol
Tall kan ikke forekomme	.
Oppgave mangler	..
Oppgave mangler foreløpig	...
Tall kan ikke offentligjøres	:
Null	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
Foreløpig tall	*
Brudd i den loddrette serien	—
Brudd i den vannrette serien	
Desimaltegn	,

Forord

Statistikk om miljøøkonomiske virkemidler ble første gang publisert i 2014.

Denne dokumentasjonen beskriver produksjonsprosessen for statistikken om miljøøkonomiske virkemidler og inneholder blant annet bakgrunnen for at vi lager statistikken, definisjoner, datakilder, samt beskrivelse av prosesser og formidlingsrutiner.

Dette notatet er tilgjengelig på Statistisk sentralbyrås nettsider under adressen: <http://www.ssb.no/publikasjoner>

Statistisk sentralbyrå, 25. januar 2017.

Lise Dalen McMahon

Sammendrag

Formålet med statistikken er å gi en oversikt over hva vi anser som miljøøkonomiske virkemidler. Ved å fordele virkemidlene etter hvem som har betalt (på næringer og sektoren husholdninger) viser vi hvem som omfattes av ulike typer miljøøkonomiske virkemidler. I hovedsak benyttes tall for miljøøkonomiske virkemidler til offentlig politikkutforming og forvaltning, forskning, utredning og internasjonal rapportering.

Statistikkgrunlaget er data fra statsregnskapet, supplert med tall fra egne beregninger. Statistikken ble publisert for første gang i 2014, og omfatter per i dag miljøavgifter.

Disposisjonen i dette dokumentasjonsnotatet er bygget opp rundt SSBs virksomhetsmodell. Siden dette er en relativt ny statistikk presenteres alle de ulike statistikkprosessene. Vi bruker virksomhetsmodellen til dette, da den er et felles referansegrunnlag for den statistikkfaglige produksjonsprosessen og som medvirker til å sikre en standardisert og effektiv statistikkproduksjon av høy kvalitet.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
1. Innledning	6
1.1. Formål.....	6
1.2. Bakgrunn.....	6
2. Avklare behov	7
2.1. Nasjonale og internasjonale behov.....	7
2.2. Definisjoner.....	7
2.3. Rapporteringskrav.....	11
2.4. Datakilder.....	11
3. Planlegging og utforming	11
3.1. Beskrivelse av datakilder.....	11
3.2. Samarbeid og dataflyt.....	12
3.3. Nasjonalregnskapet.....	13
3.4. Statsregnskapet.....	14
3.5. Skatteetaten.....	14
3.6. Energiregnskapet.....	15
4. Bygge	15
4.1. Produksjonssystemet.....	15
5. Samle inn og klargjøre	16
5.1. Beregnet skatt på omsetning av klimakvoter.....	17
5.2. Beregning av CO ₂ - og NO _x -komponent i engangsvgiften.....	17
5.3. Beregninger i nasjonalregnskapet.....	18
5.4. Kontroll av dataene.....	19
5.5. Arkivering av dataene.....	20
6. Analyse og formidle	20
6.1. Utvikling over tid og analyse.....	20
6.2. Publisering på SSB.no.....	21
6.3. Rapportering til Eurostat.....	21
Referanser	22

1. Innledning

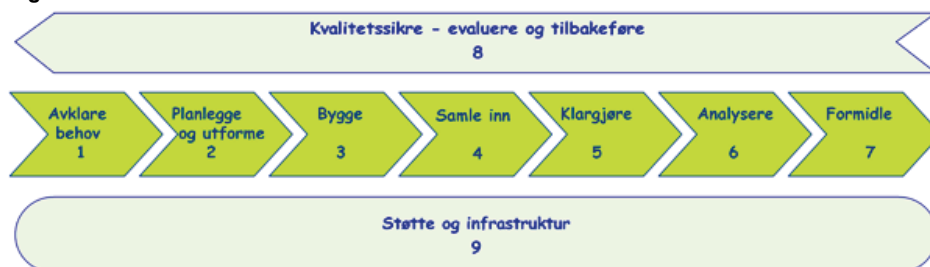
1.1. Formål

Formålet med dette notatet er å beskrive og dokumentere hvordan statistikken for miljøøkonomiske virkemidler lages. Bakgrunnen for etableringen av denne statistikken vil bli beskrevet, og i tillegg dokumenterer vi arbeidsprosessene ved etableringen og drift av statistikken.

Utover dette notatet, har seksjon for energi- og miljøstatistikk en drifts-dokumentasjon til internt bruk som oppdateres hvert år.

Notatet er bygget opp etter SSB sin virksomhetsmodell¹ skissert i figuren nedenfor. SSB sin virksomhetsmodell for standardiserte arbeidsprosesser i statistikkproduksjonen er en modell med 7 statistikkprosesser som bygger på hverandre, i tillegg til 2 støtteprosesser. Kapitlene i dette notatet er delt inn etter de 7 statistikkprosessene.

Figur 1.1 Virksomhetsmodellen

1.2. Bakgrunn

Statistikk for miljøøkonomiske virkemidler ble publisert for første gang i desember 2014. Statistikken har sin opprinnelse fra et økende behov for å kartlegge hvilke instrumenter som benyttes for å redusere miljøproblemer i dagens samfunn. Økonomiske instrumenter for forurensningskontroll og ressursforvaltning er ansett som viktige for miljøpolitikken nasjonalt og i Europa og øvrige OECD-land. Slike instrumenter er blant annet miljøavgifter, kvotehandling, subsidier o.l.

Miljøøkonomiske virkemidler innføres for å korrigere for negative effekter på miljøet forårsaket av menneskelige aktiviteter. Virkemidlene gjør at miljøskadelige aktiviteter blir dyrere, eller medvirker til å fremme miljøvennlige tiltak, gjennom at disse blir billigere. Se kapittel 2.2 om definisjoner.

Målet med de miljøøkonomiske virkemidlene er å endre dagens produksjons- og forbruksmønstre i henhold til klima- og miljøpolitiske mål. Hensikten med bruk av økonomiske virkemidler, i forhold til andre virkemidler som f.eks. avtaler, lover og forordninger, er å oppnå målene til lavest mulig kostnader.

Formålet med denne statistikken er å gi en oversikt over hvilke virkemidler som er å anse som miljøøkonomiske. Ved å fordele kostnadene ved disse virkemidlene etter hvem som har betalt, får vi også frem hvem som får belastningen av ulike typer miljøøkonomiske virkemidler.

Statistikken for miljøøkonomiske virkemidler omfatter nå avgifter og kvoter (definert som skatter i nasjonalregnskapet). Utvidelse av statistikken med andre miljøøkonomiske virkemidler som for eksempel subsidier vurderes.

¹ Virksomhetsmodellen for Statistisk sentralbyrå, 2008:

http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_200847/notat_200847.pdf

2. Avklare behov

Dette kapitlet omtaler etterspørselen etter statistikk for miljøøkonomiske virkemidler, samt definisjoner av de mest relevante terminologiene og variablene innen statistikken.

2.1. Nasjonale og internasjonale behov

Miljøet blir påvirket av ulike produksjons- og konsummønstre i samfunnet. For å minimere den negative effekten på miljøet benyttes virkemidler for å endre disse mønstrene. Både nasjonalt og internasjonalt settes det ulike miljøpolitiske mål for å bedre miljøet. For evaluering og analyse av slike mål er det behov for statistikk.

I hovedsak benyttes tall for miljøøkonomiske virkemidler til offentlig politikktutforming og forvaltning, forskning, utredning og internasjonal rapportering.

Det er ulike nasjonale og internasjonale behov knyttet til hvilke avgifter som inkluderes som et miljøøkonomisk virkemiddel.

I 2013 ble EU-forordning 691/2011 for statistikk på miljøøkonomiske regnskaper innført som følge av internasjonal etterspørsel etter denne type data. Forordningen medførte pliktig rapportering av miljørelaterte avgifter til Eurostat. For sammenlignbarhet mellom land og en pragmatisk sammenstilling av statistikken ble det bestemt at avgifter lagt på visse produkter/aktiviteter med negativ effekt på miljøet ble definert som miljørelaterte avgifter, det vil si at det er avgiftsgrunnlaget som er avgjørende for om en avgift er miljørelatert eller ikke.

I tillegg til avgrensningen som benyttes i EU-forordningen, var det nasjonal etterspørsel etter statistikk over avgifter som er innført for å korrigere for negative effekter på miljøet, det vil si at avgiftsgrunnlaget ikke er avgjørende for om en avgift er miljørelatert eller ikke, men mer avgiftens overordnede hensikt. I statistikken som publiseres på SSB.no omtales avgiftene som miljøavgifter. Se kapittel 2.2 for nærmere definisjon og forskjeller mellom henholdsvis miljørelaterte avgifter og miljøavgifter.

Statistikken blir blant annet brukt til å analysere hvilke næringer, i tillegg til husholdninger, som betaler de ulike miljøøkonomiske virkemidlene. Det er mulig å sammenstille miljøøkonomiske virkemidler med blant annet økonomiske variable i nasjonalregnskapet, og fysiske variable i energiregnskapet og statistikkene for utslipp til luft. Disse analysene er mulig i og med at statistikkene systematiseres etter de samme næringsinndelinger og avgrensninger.

Ved analyse og sammenligning av ulike næringer og virkemidler må avgiftssatser, fritak og andre forhold tas hensyn til og inkluderes i analysen.

2.2. Definisjoner

Her beskrives de viktigste definisjonene benyttet i statistikken for miljøøkonomiske virkemidler.

Definisjon av miljøøkonomiske virkemidler

Miljøøkonomiske virkemidler defineres som virkemidler som er iverksatt for å korrigere for negative effekter på miljøet forårsaket av menneskelige aktiviteter, det vil si at miljøskadelige aktiviteter blir dyrere, mens miljøfremmende tiltak blir billigere. Formålet med virkemidlene er å endre dagens produksjons- og forbruksmønstre i henhold til klima- og miljøpolitiske mål til lavest mulig

kostnader. Eksempler på miljøøkonomiske virkemidler er avgifter, gebyrer, subsidier (tilskuddsordninger), refusjonsordninger og utslippskvoter (f.eks. klimakvoter).

Miljøøkonomiske virkemidler omfatter ikke regulatoriske/juridiske virkemidler, dvs. lover og forskrifter som har til hensikt å påvirke aktørene direkte. Frivillige avtaler kan inngå her.

Statistikken for miljøøkonomiske virkemidler omfatter for øyeblikket miljøavgifter og kjøp av klimakvoter. I 2014 ble kjøp av klimakvoter innlemmet i nasjonalregnskapet som en næringskatt.

Definisjon av miljøavgifter

Miljøavgifter er avgifter som er innført for å korrigere for negative miljøkonsekvenser som markedsaktørene ikke har tatt hensyn til. Miljøavgiftene er utformet med tanke på å redusere miljøskadelige aktiviteter til et samfunnsøkonomisk riktig nivå, dvs. at de priser kostnadene som den miljøskadelige aktiviteten påfører samfunnet. Miljøavgifter er en type Pigou-avgift.

Miljøavgifter kan legges på:

- forurensende utslipp til luft eller vann, for å stimulere til utvikling av ny teknologi eller endrede prosesser og/eller la forurenserne betale for de skadene de påfører miljøet.
- produkter med miljøskader for å begrense bruken av disse, og eventuelt virke prisdiskriminerende i forhold til andre produkter eller for å oppmuntre til retur og gjenvinning.

Det er to tilnærminger på denne teoretiske definisjonen av miljøavgifter. Det er én tilnærming som benyttes internasjonalt av praktiske årsaker og for sammenlignbarhet mellom land (miljørelaterte avgifter), og én tilnærming som søker å nærme seg denne teoretiske definisjonen (miljøøkonomiske avgifter). Se definisjonen av disse i de to påfølgende avsnittene. Det er den siste tilnærmingen som inngår i statistikken for miljøøkonomiske virkemidler, mens den første er pliktig rapportering til Eurostat.

Begge tilnærmingene tar utgangspunkt i de transaksjoner som i nasjonalregnskapet defineres som skatter. Skatter defineres der som:

- overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som enten varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte (produktskatter)
- eller er knyttet til produksjonsvirksomheten uten å variere i takt med produksjonen av produkter (næringskatter).

Produkt- og næringskatter er nærmere omtalt i kapittel 3.2.

Miljøøkonomiske avgifter

Miljøøkonomiske avgifter (heretter omtalt som miljøavgifter) nærmer seg den teoretiske definisjonen av miljøavgifter. Det tas hensyn til om formålet med avgiftene er av miljøhensyn eller ikke og om avgiften har en korrigerende effekt på negative miljøkonsekvenser.

Miljøavgiftene deles inn i fem hovedkategorier; avgift på utslipp av klimagasser inkl. klimakvoter, avgift på utslipp av NO_x og svovel, veibruksavgifter mv. på støy og lokal forurensning, avgift på avfall og avgifter på miljøproblemer ikke nevnt ellers. Se tabell 2.1 for hvilke avgifter som inngår i de ulike kategoriene.

Tabell 2.1 Hovedkategorier, miljøavgifter

Hovedkategori	Avgift	Type avgift
Avgift på utslipp av klimagasser inkl. klimakvoter	CO ₂ -avgift	Produktskatt
	Avgift på utslipp av CO ₂ i petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen	Næringsskatt
	Miljøavgift på klimagassene hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK)	Produktskatt
	Engangsavgift - beregnet CO ₂ -komponent ²	
	Beregnet skatt ifm omsetning av klimakvoter	Næringsskatt
Avgift på utslipp av NO _x og svovel	Avgift på utslipp av NO _x	Produktskatt
	Avgift på utslipp av NO _x , petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen	Næringsskatt
	Svovelavgift	Produktskatt
	Engangsavgift - beregnet NO _x -komponent ³	
Veibruksavgifter mv. på støy og lokal forurensning	Veibruksavgift på bensin	Produktskatt
	Veibruksavgift på diesel	Produktskatt
	Smøreoljeavgift mv.	Produktskatt
Avgift på avfall	Avgift på sluttbehandling av avfall	Næringsskatt
	Miljøavgift på drikkevareemballasje	Produktskatt
Avgifter på miljøproblemer ikke nevnt ellers	Avgift på helse- og miljøfarlige kjemikalier (TRI, PER)	Næringsskatt
	Avgift på plantevernmidler	Næringsskatt
	Grunnavgift på mineralolje mv.	Produktskatt

Miljørelaterte avgifter

Miljørelaterte avgifter defineres som en avgift/skatt hvor skattegrunlaget er en fysisk størrelse (eller en tilnærming til en slik størrelse) som har en anerkjent spesifikk negativ virkning på miljøet og hvor det er listet opp hvilket forbruk, produkt eller aktiviteter («fysisk enhet») som per definisjon er ansett som miljøskadelig.

Det er definisjonen av avgifter/skatter i nasjonalregnskapet som avgjør hva som regnes som en skatt.

I den pliktige rapporteringen til Eurostat om miljøøkonomiske regnskaper i henhold til EU-forordning 691/2011 er det definisjonen av miljørelaterte avgifter som er gjeldende. Denne definisjonen benyttes internasjonalt av EU, OECD og FN. Rapporteringskravet er nærmere omtalt i neste avsnitt. Definisjonen av miljørelaterte avgifter benyttet i den internasjonale rapporteringen avviker fra den benyttet for miljøavgifter i Norges nasjonale statistikk.

Denne definisjonen er valgt internasjonalt først og fremst for å få internasjonalt sammenlignbare tall. Det er det som ilegges en avgift som avgjør om avgiften regnes som en miljørelatert avgift eller ikke. Det betyr at en avgift som ikke korrigerer for negative effekter på miljøet, likevel kan bli klassifisert som en miljørelatert avgift. For eksempel inngår avgift på forbruk av elektrisitet og bruksuavhengige bilavgifter, som årsavgift og omregistreringsavgift, i den internasjonale rapporteringen, da forbruk av elektrisitet og alle transportaktiviteter per definisjon er regnet som miljøskadelig.

² Avgiften inngår ikke i nasjonalregnskapssystemet og er dermed ikke kategorisert etter type avgift.

³ Avgiften inngår ikke i nasjonalregnskapssystemet og er dermed ikke kategorisert etter type avgift.

Miljørelaterte avgiftene deles inn i fire hovedgrupper, hhv. energi-, forurensning-, transport- og ressurskatter. Se tabell 2.2 for hvilke avgifter som inngår i de ulike kategoriene.

Tabell 2.2 Hovedkategorier, miljørelaterte avgifter

Hovedkategori	Avgift
Energiskatter	CO ₂ -avgift
	Avgift på utslipp av CO ₂ i petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen
	Miljøavgift på klimagassene hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK)
	Avgift på elektrisk kraft
	Avgift på elektrisk kraft til Energifondet
	Veibruksavgift på bensin
	Veibruksavgift på diesel
	Grunnavgift på mineralolje mv.
	Naturressursskatt
	Sektoravgift ved fornyelse av kraftkonsesjoner - bidrag til kulturminnevern
	Beregnet skatt ifm omsetning av klimakvoter
Forurensningskatter	Avgift på utslipp av NO _x
	Avgift på utslipp av NO _x i petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen
	Svovelavgift
	Avgift på sluttbehandling av avfall
	Avgift på båtmotorer
	Miljøavgift på plantevernmidler
	Avgift på drikkevareemballasje (grunn- og miljøavgift)
	Avgift på trikloreten (TRI) og tetrakloreten (PER)
	Miljøavgift på klimagassene hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK)
	Avgift på smøreolje mv.
Transportskatter	Engangsavgift på motorvogner
	Årsavgift på kjøretøy (husholdninger og næringsvirksomhet)
	Vektårsavgift
	Omregistreringsavgift
	Årsavgift Merkeregisteret
	Tonnasjeskatt for rederier
	Sektoravgifter under Svalbard miljøvernfond
Ressurskatter	Konsesjonsavgift (kommunal og statlig)
	Kontrollavgift fiskeflåten
	Avgift knyttet til andre undersjøiske naturforekomster enn petroleum
	Avgift knyttet til undersøkelses- og utvinningsrett av mineraler
	Kontroll- og tilsynsavgift akvakultur
	Fiskeravgifter
	Jeger- og fellingsavgifter
	Fiskeriforskningsavgift

2.3. Rapporteringskrav

Fra og med 2013 inngår statistikken som en del av pliktig rapportering til Eurostat i henhold til EU-forordning 691/2011 om miljøøkonomiske regnskaper. Omfanget av rapporteringsforpliktelsene gis i Prop. 147 S (2011–2012) Det kongelige norske utenriksdepartement.

Det er definisjonen av miljørelaterte avgifter oppgitt i kapittel 2.2 som er gjeldende under EU-forordningen. De miljørelaterte avgiftene skal deles inn i fire kategorier: energi, transport, ressurs og forurensning (se nærmere omtale i artikkelen «Miljøavgifter – hva er det?»).

Dataene skal overføres til Eurostat 21 måneder etter telleårets utløp (referanseåret). I tillegg til kategoriseringen skal avgiftene fordeles etter økonomisk aktivitet, dvs. etter næring (A64) og husholdninger.

Det første rapporteringsåret var det året forordningen ble gjeldende, dvs. 2013. Det skal rapporteres data fra og med 2008 til og med referanseåret.

2.4. Datakilder

Den siste fasen i prosessen for å avklare behov er å identifisere datakilder. I statistikken for miljøøkonomiske virkemidler er datagrunnlaget i hovedsak hentet fra seksjon for nasjonalregnskap. I tillegg mottas også tall fra seksjon for offentlige finanser (tall fra statsregnskapet).

Seksjon for energi- og miljøstatistikk utarbeider en del av datagrunnlaget som fungerer som input til nasjonalregnskapet. Dette gjelder oversikt over hvilke avgifter som er miljøavgifter, hvilke næringer som er unntatt avgift eller har redusert sats, produktfordeling av energiavgifter, samt grunnlag for avgift på klimakvoter.

For utarbeidelse av datagrunnlaget til nasjonalregnskapet benytter seksjon for energi- og miljøstatistikk data fra Skatteetaten og Miljødirektoratet og fra energiregnskapet internt på seksjonen.

De ulike datakildene er omtalt i kapittel 3 under egne delkapitler.

3. Planlegging og utforming

3.1. Beskrivelse av datakilder

Planlegging og utforming er den andre prosessen i SSB sin virksomhetsmodell. Her blir produksjonssystemet for statistikken laget og satt i drift. Behovet for statistikken er avklart på forhånd og avgjørelser om definisjoner og datakilder er tatt.

Videre omtales kun prosessene rundt utarbeidelsen av statistikken for miljøavgifter. Rapporteringskravet til Eurostat for de miljørelaterte avgiftene ivaretas gjennom samme produksjonssystem, men omtales ikke.

3.2. Samarbeid og dataflyt

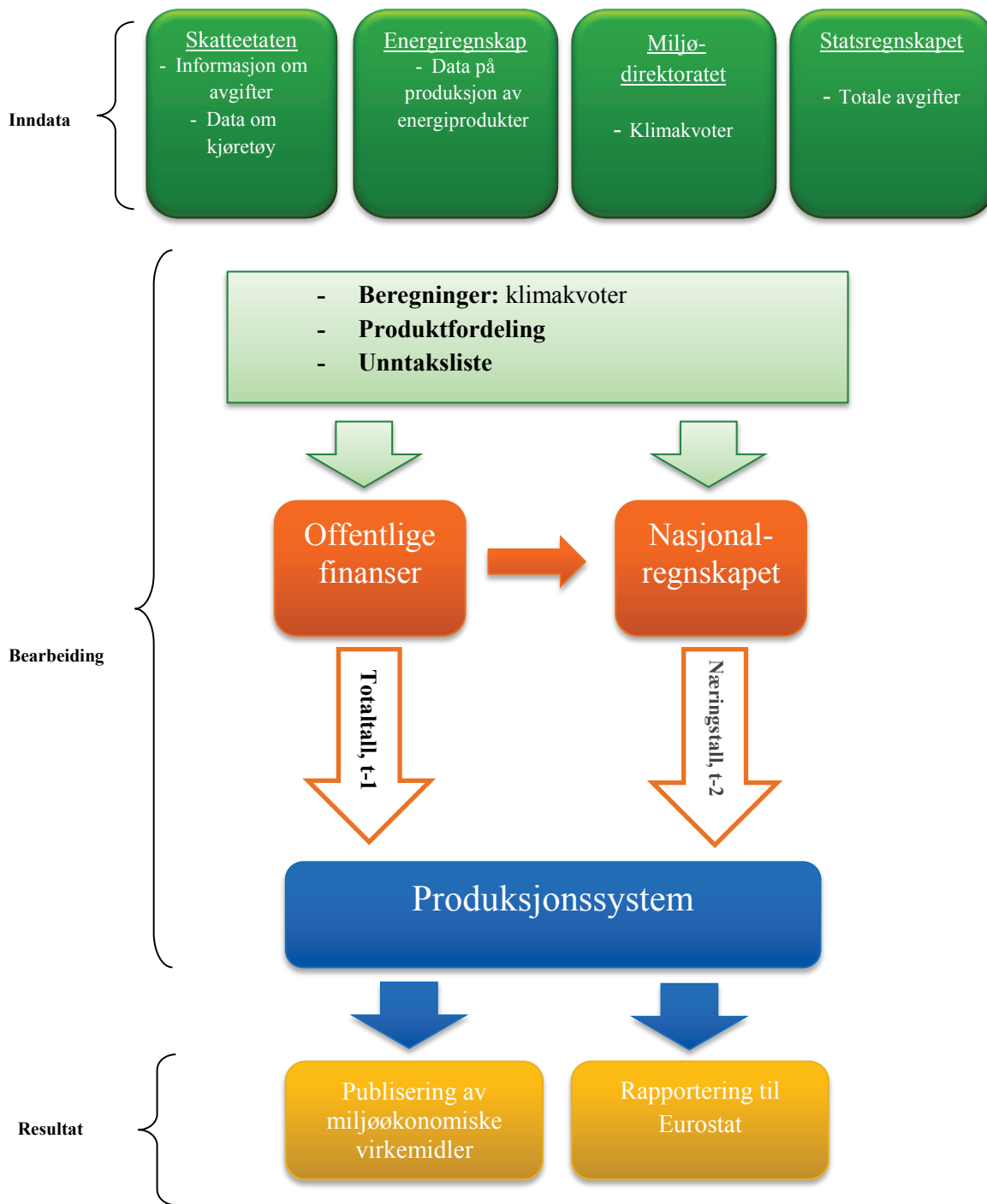
Arbeidet med statistikken for miljøøkonomiske virkemidler involverer tre seksjoner i Statistisk sentralbyrå. Det er seksjon for energi- og miljøstatistikk som har hovedansvaret for arbeidet og koordineringen, mens seksjon for nasjonalregnskap og seksjon for offentlige finanser bidrar med datagrunnlag.

Seksjon for energi- og miljøstatistikk leverer input data til de andre to seksjonene og får tilbake ferdig beregnede tall. Seksjon for offentlige finanser leverer totaltall pr avgift til både seksjon for energi- og miljøstatistikk og nasjonalregnskapet, mens nasjonalregnskapet leverer næringsfordelte tall til seksjon for energi- og miljøstatistikk.

Seksjon for offentlige finanser har ansvaret for rapporteringen av NTL (National Tax List) til Eurostat/OECD. Denne rapporteringen inkluderer alle avgifter i Norge. Rapporteringen inneholder også merking av hvilke avgifter som er miljørelaterte og hvilken kategori de tilhører i henhold til Eurostat sin definisjon.

De ulike stegene og leveransene mellom seksjonene kan illustreres ved et flytdiagram, se figur 3.1.

Figur 3.1 Flytdiagram – arbeidsprosesser

3.3. Nasjonalregnskapet

I nasjonalregnskapet deles skattene i produktskatter og næringskatter. Miljøavgifter inngår i begge disse kategoriene. Se Tabell 2.1 kolonne 3 for oversikt over hvilke avgifter som er hhv. produktskatter og næringskatter.

Produktskatter

Produktskatter er definert som overføringer fra innenlandske produsenter til offentlig forvaltning i form av skatter og avgifter som varierer i takt med produksjonen av produkter, eller er knyttet til produkter på annen måte. Hver avgift har en egen kode (yrtart) i nasjonalregnskapet.

Produktskattene er innbetalte avgifter som SSB mottar data om fra Finansdepartementet (Statsregnskapet). Den totale påløpte verdien av skattene blir videre fordelt på ulike produkter i nasjonalregnskapet (CPA - Statistical Classification of Products by Activity – produktklassifisering som benyttes internasjonalt i statistikkammenheng). Skatten blir så proporsjonalt fordelt på de næringene som har brukt produktet skatten er lagt på. Næringer som er unntatt skatten eller har reduserte avgiftssatser, er tatt hensyn til. Når en skatt er lagt på mer enn ett produkt, gjøres det en fordeling basert på ulike kilder. F.eks. ved avgift på mineralolje fordeles avgiften på produktene parafin, gassoljer og tunge petroleumsoljer basert på data fra energiregnskapet. Denne fordelingen gjøres av seksjon for energi- og miljøstatistikk og leveres til seksjon for nasjonalregnskap. I tillegg til energiregnskapet benyttes også data fra Skatteetaten til å produktfordel avgiftene. Dette omtaler nærmere i kapittel 3.5 og 3.6.

Næringsskatter

Næringsskatter er definert som overføringer til offentlig forvaltning fra innenlandske produsenter i form av skatter og avgifter som er knyttet til produksjonsvirksomheten, men som ikke varierer i takt med produksjonen av produkter.

De fleste av disse skattene er fordelt på den næringen som har betalt skatten allerede før dataene legges inn i nasjonalregnskapssystemet. Det er noen unntak, som f.eks. ved beregnet skatt på omsetning av klimakvoter og årsavgift på motorvogner betalt av næringsvirksomhet hvor det er flere næringer som betaler avgiftene. Det er også noen tilfeller hvor avgiften er definert som en næringsskatt, selv om avgiften varierer i takt med produksjonen av produkter, men hvor avgiften legges utelukkende på én næring, f.eks. avgift på utslipp av CO₂ i petroleumsvirksomheten på kontinentalsokkelen.

3.4. Statsregnskapet

Seksjon for offentlige finanser mottar årlig fra Finansdepartementet data for skatter og avgifter innbetalt det foregående året.

For år t-1 mottas totaltall fra Statsregnskapet for de enkelte avgifter. Disse avgiftene fordeles ikke etter næring eller husholdninger før år t-2 (utføres av seksjon for nasjonalregnskap).

For enkelte avgifter gjøres det en tidsjustering fra bokført verdi til påløpt verdi for å få avgiften justert til det tidspunktet avgiftsplikten slo inn og knyttet til korrekt avgiftssats. Dette er normalt en justering på 1-3 måneder fra innbetalingstidspunktet, avhengig av om det er en månedlig, kvartalsvis eller årlig innbetaling av avgiften.

Det er totalen per avgift fra statsregnskapet som går inn i nasjonalregnskapet for videre behandling og inndeling i produkter og næringer.

3.5. Skatteetaten

Skatteetaten⁴ har ansvaret for innkreving av særavgiftene i Norge. Det er mange av miljøavgiftene inkludert i statistikken som er særavgifter, f.eks. avgift på mineralolje, engangsavgiften og de ulike avgiftene relatert til klimagassutslipp.

Fra Skatteetaten mottar seksjon for energi- og miljøstatistikk detaljert informasjon om innbetaling av engangsavgiften på kjøretøy. Denne informasjonen inneholder

⁴ Fra 1. januar 2016 overtok Skatteetaten ansvaret for særavgiftene fra tollvesenet (tidligere toll- og avgiftsetaten).

tall for innbetalt CO₂- og NO_x avgift i engangsavgiften per kjøretøy. Se kapittel 5.2 for nærmere forklaring ved bruk av dataene.

For avgift på drikkevareemballasje benyttes det detaljert informasjon om type emballasje (plast, papp, glass og metall) og innhold (alkoholfritt, øl, vin/brennevin) fra Skatteetaten. Informasjonen brukes til å fordele hvor mye av avgiftene (ytartene i nasjonalregnskapet) på drikkevareemballasje som er miljøavgift og hvor mye som er grunnavgift.

Ved bruk av informasjon om avgiftene og fritak fra avgift lages det såkalte unntakslistene som viser hvilke næringer som er unntatt avgiften. Denne listen oppdateres årlig av seksjon for energi- og miljøstatistikk og leveres som input til beregningene i nasjonalregnskapet. I dette arbeidet brukes også informasjon fra Skatteetaten som har detaljerte beskrivelser av avgiftssatser, reduksjon i avgiftssatsen for visse næringer eller fritak fra avgiften.

Data fra Skatteetaten benyttes også for å produktfordeler enkelte avgifter i de tilfelle hvor avgiften skal legges på mer enn ett produkt i nasjonalregnskapet. Dette gjelder CO₂-avgiften, grunnavgift på mineralolje mv., NO_x-avgiften og miljøavgift på klimagassene hydrofluorkarboner (HFK) og perfluorkarboner (PFK). Detaljert informasjon om CO₂-avgiften benyttes til å fordele på hhv. bensin, LPG, mineralolje, og naturgass. CO₂-avgift på mineralolje må fordeles ytterligere, og til dette brukes energiregnskapet, se kapittel 3.6.

3.6. Energiregnskapet

Energiregnskapet benyttes i produktfordelingen i de tilfelle hvor data fra Skatteetaten ikke er tilstrekkelig. Dette gjelder ved produktfordeling av avgift på mineralolje (grunnavgift og CO₂-avgift) hvor produktene i nasjonalregnskapet (CPA) er mer detaljert enn i grunnlaget fra Skatteetaten. I nasjonalregnskapet skal mineralolje deles inn i jetparafin, parafin, gassoljer og tunge petroleumsoljer. Ved bruk av forbrukstall for disse produktene, samt informasjon om avgiftssatser og næringer, lages det andeler for hvor mye av avgiften som skal legges på disse produktene.

4. Bygge

Bygge er den tredje prosessen i virksomhetsmodellen. Hovedtrekkene ved denne prosessen er å utvikle og vedlikeholde produksjonssystemer og bruk av systemene.

I dette kapitlet gis en kort beskrivelse av produksjonssystemet som brukes.

4.1. Produksjonssystemet

Produksjonen av statistikken innebærer en blanding av bearbeiding av tall i verktøyene Excel og SAS EG. Systemet vi beskriver er etter oversendelse av endelige tall fra nasjonalregnskapet. Metoder for beregninger av input til nasjonalregnskapet er omtalt i egne avsnitt.

Fra nasjonalregnskapet mottas endelige tall for både produktskatter og næringskatter når endelige tall er låst. For 2014-tallene var dette i juni/juli 2016.

Næringskattene som mottas inneholder informasjon om hvem som har betalt avgiftene (hvilken næring eller husholdning) og verdi på avgiften. Det lages en ny kolonne som spesifiserer hvilken hovedkategori de ulike avgiftene tilhører.

Produktskattene hentes fra nasjonalregnskapet. Produktskattene fra nasjonalregnskapet er kodet etter egne nasjonalregnskapskoder som viser hvilken næring

som har betalt avgiften, samt hvilke produkter avgiftene er lagt på. Dette er en kode som samsvarer med standard for næringsgruppering (SN2007). For å få produktskattene på den klassifiseringen⁵ som blir brukt i statistikken, må det omkodes. Dette gjøres ved bruk av omkodingslister.

Når bearbeidingen av næringskattene og produktskattene er ferdig kjøres det et program i SAS EG. I dette programmet kategoriseres først produktskattene i korrekt hovedkategori jf. Tabell 2.1. Videre kobles både næringskattene og produktskattene med kodelister for korrekt næringsklassifisering. I et siste steg settes produktskattene og næringskattene sammen slik at dataene kommer på formatet benyttet i publiseringen og rapporteringen. I programmet kjøres det også ut filer som inngår i rapporteringen til Eurostat.

Totaltall for år t-1 fra seksjon fra offentlige finanser mottas med ferdige artskoder (kjennemerke som benyttes i publiseringen i statistikkbanken). Avgifter som eventuelt mangler, f.eks. avgifter lagt på husholdninger, suppleres for komplett oversikt.

5. Samle inn og klargjøre

Hovedoppgavene under samle inn-prosessen er å forberede datainnsamlingen. Siden det benyttes allerede eksisterende data, er samle inn prosessen kort. Klargjøre-prosessen er noe mer omfattende med ulike beregninger og klargjøring av grunnlag til nasjonalregnskapet og seksjon for offentlige finanser.

Utgangspunktet for beregningene er produkt- og næringskatter som inngår i nasjonalregnskapet og statistikk for offentlige finanser. Avgiftene i disse statistikkene er basert på de enkelte bokførte innbetalte avgiftene som er identifiserbare i statsregnskapet. Unntaket er CO₂- og NO_x-komponenten i engangsavgiften og kjøp av klimavoter. Disse er estimerte verdier som ikke er identifiserbare størrelser i statsregnskapet. Det er foretatt en tidsjustering av de skattene hvor det foreligger månedlig og/eller kvartalsvis oversikt over innbetalingene.

Totalene for de enkelte avgiftene er basert på innbetalte avgifter, mens fordelingene av avgiftene på de betalende næringene er beregnet på bakgrunn av statistikker som viser forbruk av de enkelte produkter som illegges avgift (produktskatter) eller hvilke næringer som betaler avgiften (næringskatter).

Næringsfordelingen av miljøavgiftene følger nasjonalregnskapets prinsipper for fordeling av skatter. Vanligvis innebærer dette at avgiften føres på den endelige kjøper eller eier av et avgiftsbelagt produkt. Vi tar høyde for at noen næringer er unntatt avgift, og at noen næringer har reduserte satser i forhold til normalsatsen på avgiften.

Totalt er det tre kodefiler som er relevant i arbeidet med miljøavgiftene:

1. Liste over de aktuelle miljøavgiftene
2. Liste som kategoriserer miljøavgifter
3. Liste som viser sammenheng mellom nasjonalregnskapskoder og næringskoder brukt i publiseringen.

Nærmere beskrivelse av de ulike beregningene følger i kapitlene under, samt beskrivelse av bearbeidelse av avgiftene i nasjonalregnskapet.

⁵ Variant av SN – Miljøregnskap.

5.1. Beregnet skatt på omsetning av klimakvoter

Etter internasjonale retningslinjer skal betaling for utslippskvoter, utstedt av nasjonale myndighetene under kvotehandel, registreres som en næringskatt i nasjonalregnskapet i det utslippet skjer.

På grunn av at myndighetene i Norge kjøper og selger klimakvoter på handelsbørser i Europa er det ikke mulig å spore opp hvem det er som kjøper de kvotene myndighetene selger.

Ved mangel av detaljert informasjon om transaksjoner av kvotene gis det i de internasjonale retningslinjene tillatelse til forenklinger ved at beregning av næringskatten fra statens salg av kvoter ikke kan spores videre til kjøper. Forenklingen er basert på en metode hvor differansen mellom antall innleverte kvoter per år fratrukket eventuelle gratis tildelte kvoter antas å tilsvare innkjøpte kvoter. Se notatet [How to integrate emission permits into the environmental related tax statistics](#)⁶ for mer informasjon om valg av metode.

Statistisk sentralbyrå benytter følgende beregningsmetode:

Utgangspunktet er alle innrapporterte klimakvoter i telleåret per virksomhet. Denne oversikten mottas fra Miljødirektoratet. Disse kvotene tilsvarer totalt kvotepliktig utslipp i Norge. For kun å telle de kvotene virksomhetene faktisk har betalt for, trekkes det fra de kvotene som er gratis tildelt fra myndighetene. I de tilfelle hvor antall tildelte gratiskvoter overgår antall innrapporterte kvoter, settes antall kvoter lik 0 for ikke å beregne negativ verdi på avgiften. Ved bruk av organisasjonsnummer for virksomhetene blir klimakvotene næringsfordelt.

Datagrunnlaget for de fysiske kvotene benyttes også av statistikk for utslipp til luft, slik at det er konsistens mellom de fysiske og monetære verdiene.

For å beregne verdien av de innleverte kvotene brukes en gjennomsnittlig markedspris. Denne prisinformasjonen er hentet fra den største handelsbørsen for klimakvoter, InterContinental Exchange (ICE), hvor prisen for den mest omsatte kvotekontrakten brukes. Dette er desember-kontrakter for inneværende år. Analyser viser at handelen av denne type kontrakt utgjør om lag 90 prosent av den totale handelen. Den årlige gjennomsnittsprisen beregnes ut fra vektete dagspriser med antall kvoter solgt per dag. Til slutt multipliseres prisen med årlig valutakurs for å konvertere fra Euro til NOK.

Bruk av pris for inneværende år er begrunnet ved antagelse om at kvotepliktige virksomheter ikke spekulerer i kjøp og salg av kvoter og «sparer» kjøpte kvoter til neste år, men kjøper de kvotene som trengs for å dekke det kvotepliktige utslippet løpende.

Beregningen av skatten, fordelt på næringer, utført av seksjon for energi- og miljøstatistikk leveres som input til nasjonalregnskapet som en næringsavgift.

5.2. Beregning av CO₂- og NO_x-komponent i engangsavgiften

Engangsavgiften iverksettes ved førstegangsregistrering av kjøretøy i Norge. For å beregne næringsfordelingen av CO₂- og NO_x-komponentene i engangsavgiften tas det utgangspunkt i Skatteetatens registre over innkreving av engangsavgift, samt kjøretøyregisteret. Det benyttes også informasjon fra Virksomhets- og

⁶ <http://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/how-to-integrate-emission-permits-into-the-environmental-related-tax-statistics>

Foretaksregisteret (VOF). Metoden beskrevet under er tatt i bruk fra og med 2016 (gjelder for endelige tall for 2014 og fremover).

Datafilen fra Skatteetaten inneholder alle nye og brukte kjøretøy førstegangsregistrert i Norge som utløser krav om engangsavgift. Filen inneholder kjennemerke til kjøretøyet, engangsavgift på CO₂-utslipp, engangsavgift på NO_x-utslipp og total engangsavgift pr kjøretøy, samt vrakpantavgift. Statusendringer eller omregistreringer, er ikke med. Tallene er justert med bruksfradraget. Filen inneholder et årstall som er avgiftsåret, hvilket betyr at tallene fra Skatteetaten er ferdig tidsjustert og kan benyttes direkte.

I datafilen fra kjøretøyregisteret ligger det opplysninger om alle registrerte kjøretøy, dette inkluderer organisasjonsnummer for kjøretøyets eier, samt datoer for registrering og førstegangsregistrering i Norge. Hver fil gir et øyeblikksbilde ved utgangen av året, mens datafilene fra Skatteetaten gir en oversikt over påløpte transaksjoner. Kjøretøyregisteret brukes for å hente ut organisasjonsnummer registrert på kjøretøyets eier.

Ved kombinasjon av de to datafilene blir datagrunnlaget mest mulig komplett. For å koble på næring benyttes et situasjonsuttak fra VOF. Situasjonsuttaket tas to måneder etter telleårets utløp for å oppnå en mest mulig korrekt næringsplassering. Koblingen skjer ved bruk av organisasjonsnummer registrert på kjøretøyets eier. Privatpersoner utgjør i denne sammenhengen en egen gruppering, dvs. husholdninger. Denne gruppen dannes for de kjøretøy som ikke er registrert med et organisasjonsnummer.

Når beregningene er utført, sjekkes tallene mot Skatteetatens rapport som viser antall kjøretøy registrert og beløp innkrevd for de to komponentene fordelt på ulike avgiftsgrupper.

Metoden før 2016 ble basert på en datafil som inneholdt alle registrerte statusendringer som utløste krav om engangsavgift. Filen inneholdt ikke CO₂- og NO_x-komponentene, så disse størrelsene ble beregnet ved bruk av avgiftssatser og avgiftsgrupper. Som ved ny metode ble kjøretøyregisteret og situasjonsuttak fra VOF benyttet til næringsfordeling.

Den nye metoden er basert på faktisk innkrevde beløp for komponentene fra Skatteetaten, og metoden er derfor vurdert som mer kvalitetssikker enn den gamle estimeringsmetoden. En forskjell mellom metodene er at den nye metoden ikke inkluderer omregistreringer.

5.3. Beregninger i nasjonalregnskapet

I nasjonalregnskapet gjøres det beregninger for å fordele avgiftene på dem som betaler avgift. Det er ulike metoder og kilder til denne fordelingen som avhenger av type avgift. For næringskatter er fordeling på betalere utført eksogent i forkant for denne informasjonen er inkludert i nasjonalregnskapets modell for balansering, mens for produktkatter blir fordelingen endogent fordelt som del av balanseringen i nasjonalregnskapet.

Arbeid med næringskatter

Næringskatter er hovedsakelig hentet fra statsregnskapet og andre offentlige regnskaper.

Inputfilene brukt i nasjonalregnskapet behøver ikke videre bearbeiding for å gi korrekt informasjon om næringsfordeling. Filene inneholder allerede den nødvendige informasjonen. Dette innebærer informasjon om kapittel og post i

statsregnskapet, referanse til koder brukt i nasjonalregnskapet og fordeling av de ulike skattene på næring.

Fordelingen av de ulike skattene er gjort av seksjon for nasjonalregnskap og seksjon for offentlige finanser, med unntak av beregnet skatt på omsetning av klimakvoter hvor seksjon for energi- og miljøstatistikk leverer input til nasjonalregnskapet og seksjon for offentlige finanser (total avgift). For hoveddelen av skattene oppdateres næringsfordelingen årlig ved bruk av statistikk og informasjon tilgjengelig.

Opplysninger om hvilke av næringskattene som er miljøavgifter gis fra Seksjon for energi- og miljøstatistikk.

Arbeid med produktskattene

De fleste produktskattene mottas månedlig fra statlige regnskaper hvor den totale påløpte verdien per skatt er inkludert i inputfiler til nasjonalregnskapssystemet. Skatteinntekt fra noen få avgifter mottas fra det årlige statsregnskapet hvor disse skattene er inkludert i inputfilene med kontantverdi.

Det er tre hovedfiler for beregning av produktskatter:

1. Total verdi av skattene
2. Produktfordeling av avgiftene
3. Informasjon om næringer med fritak fra avgift eller redusert sats

Produktfordelingen av de fleste skattene ved punkt 1) oppdateres årlig ved bruk av ulike statistikker i Statistisk sentralbyrå og annen tilgjengelig informasjon. F.eks. ved energirelaterte skatter leverer Seksjon for energi- og miljøstatistikk fordelingsgrunnlaget.

Informasjonen som er nødvendig for å si hvilke næringer som enten har fritak eller redusert sats ved punkt 3 er ikke tilgjengelig i nasjonalregnskapet. Denne informasjonen må hentes inn via ulike lovreguleringer og fra andre kilder. Disse unntakene kan endres fra år til år og må derfor oppdateres årlig. I dette arbeidet lages det en liste over alle næringene med en indikasjon på fritak eller redusert sats med merking fra 0 til 100. Ved 0 er næringen fritatt skatt. Ved halv sats i forhold til normalsats indikeres dette ved tallet 50.

Nasjonalregnskapssystemet

I nasjonalregnskapssystemet blir de totale inntektene fra alle produktskattene proporsjonalt fordelt på de ulike brukerne av produktene. I denne fordelingen er ikke næringene med fritak inkludert.

Etter at balanseringen av nasjonalregnskapet er utført, kjøres det en egen sidemodell for å hente ut de næringsfordelte miljøavgiftene. I denne filen ligger det informasjon om hvilke produkter skatten er lagt på, hvem som har betalt avgiften og verdien av avgiften.

5.4. Kontroll av dataene

Statistikken for miljøøkonomiske virkemidler er basert på eksisterende statistikker, og datamaterialet som inngår i fremstillingen samsvarer med data i årlig nasjonalregnskap og følger derfor feilkilder og usikkerhetsfaktorer knyttet til disse statistikkene.

Totaltallene for avgiftene i statistikken for miljøøkonomiske virkemidler er i tråd med både nasjonalregnskapets og offentlige finansers statistikker. Eventuelle feilkilder og usikkerhet er knyttet til næringsfordelingen, hvor ulike eksisterende

statistikker, detaljerte oversikter fra Skatteetaten og annen relevant informasjon benyttes.

Det er Seksjon for energi- og miljøstatistikk som har ansvaret for kontroll av dataene, spesielt ved næringsfordeling av avgiftene. Kontrollene som gjennomføres er sammenligning mot tidligere år, samt fornuftig utvikling i forhold til eventuelle endringer i avgiftssatser og avgiftsgrunnlaget.

Ved rapporteringen til Eurostat skal det sendes en kvalitetsrapport som beskriver metoden og utviklingen benyttet i statistikken. Statistisk sentralbyrå mottar også tilbakemelding på de rapporterte tallene. Tilbakemeldingen kan gjerne inneholde behov for forklaringer på endringer i tallene sammenlignet med tidligere år. Generelt er det få tilbakemeldinger på rapporteringen, og eventuelle spørsmål kan som oftest forklares med endringer i avgiftssatser eller avgiftsgrunnlaget.

5.5. Arkivering av dataene

Det er et krav at statistikkfilene som ligger til grunn for statistikkproduktet skal arkiveres etter publisering. Både grunnlagsdata og de endelige filene bak de publiserte tallene skal arkiveres. Dataene er lagret på en sikker og velorganisert måte, inkludert beskrivelse av metadata, etter standard prosedyre benyttet i SSB. Oppdatering av dokumentasjonsnotater skal også utføres.

6. Analyse og formidle

Analyse og formidle er de to siste prosessene i virksomhetsmodellen. Statistikken skal utarbeides, tolkes og forklares, samt publiseres.

Statistikken for miljøøkonomiske virkemidler følger de grunnleggende definisjonene av skatter og avgifter i nasjonalregnskapet. Totale avgifter er sammenlignbare med statistikk for offentlig forvaltnings inntekter og utgifter. Noen flere avgifter er tidsjustert i statistikk for miljøøkonomiske virkemidler enn i statistikk for offentlig forvaltnings inntekter og utgifter, men dette vil ved publisering i 2016 være samordnet.

I 2016 ble det publisert endelige, næringsfordelte tall for 2014 og foreløpige totaltall for 2015. Publiseringsdato var 28. september.

Rapporteringsfristen for rapportering til Eurostat, i henhold til EU-forordning 691/2011, var 30. september 2016. Det er tall for 2014 som rapporteres. Tall for 2013 oppdateres hvis det er gjort endringer fra forrige rapportering.

6.1. Utvikling over tid og analyse

Ved publisering av tidsserier er det mulig å analysere utviklingen av innbetaling av miljøavgifter over tid. Omtale av utviklingen må ses i lys av endringer i avgiftssatsene, samt endringer i avgiftsgrunnlaget. Endringer må også ses i sammenheng med andre økonomiske virkemidler som frivillige avtaler og subsidier.

Næringsfordelingen som benyttes i statistikken for miljøøkonomiske virkemidler, følger NACE rev 2, og er forenlig med næringsfordelingen som benyttes i blant annet nasjonalregnskapet, energiregnskapet og statistikkene for utslipp til luft. Dette gjør det mulig å utføre analyser som viser sammenhengen mellom f.eks. hvor mye som betales i avgifter på utslipp av klimagasser opp mot hvor store utslippene er i de ulike næringene. Tilsvarende kan vi se på energiavgiftene opp mot energiforbruk i energiregnskapet.

6.2. Publisering på SSB.no

All publisering av statistikk, analyser og lignende på ssb.no skal meldes inn i SSB sin statistikkalender minimum tre måneder før planlagt publisering. Dette prinsippet og andre prinsipper knyttet til publisering på ssb.no er forankret i SSB sin formidlingspolitikk. Forberedelsen, utarbeidelsen og formidlingen av statistikken følger SSB sine ordinære rutiner.

Statistikken for miljøøkonomiske virkemidler blir publisert årlig på www.ssb.no/miljovirk. Ved publiseringen er det totaltall for år t-1 og næringsfordelte tall for t-2 som blir publisert, dvs. i 2016 ble det publisert totaler for 2015 og næringsfordelte tall for 2014 den 28. september.

Siden publiseringsmaterialet for de næringsfordelte tallene er hentet fra det årlige nasjonalregnskapet, kan ikke publiseringen foregå før de endelige tallene i nasjonalregnskapet er klare.

Artikkel på SSB.no

Det følger med en artikkel som beskriver tallene og utviklingen fra tidligere år eller perioder når det publiseres statistikk på ssb.no. Denne artikkelen inneholder tekst, figurer og tabeller for å hjelpe leseren, og med det gjøre statistikken mer tilgjengelig. Artikkelen og tallene i statistikkbanken gjøres tilgjengelig på norsk og engelsk på ssb.no på publiseringsdatoen.

Om statistikken

Det er en egen fane på statistikksidene som inneholder mer utdypende informasjon om statistikken og hvordan den blir produsert. Denne er ment for brukere av statistikken som ønsker mer informasjon. «Om statistikken» blir oppdatert ved endringer i begreper eller ved endringer i hvordan statistikken produseres.

Statistikkbanken

I statistikkbanken publiseres det tre tabeller:

- 10645: Miljøavgifter, etter type avgift (mill.kr), 1995-2015
- 10646: Miljørelaterte avgifter (EU/OECD/FN), etter type avgift (mill.kr), 1995-2015
- 10647: Miljø- og miljørelaterte avgifter (EU/OECD/FN), etter næring og avgift (mill.kr), 2008-2014

De to første tabellene viser totale avgifter fordelt på ulike miljøkategorier med tidsserie tilbake til 1995. Tabell 10645 viser tall etter nasjonal definisjon av miljøavgifter, mens tabell 10646 viser tall etter definisjon i Eurostat, OECD og FN. Den siste tabellen viser næringsfordelingen av de ulike avgiftskategoriene med tidsserie tilbake til 2008.

6.3. Rapportering til Eurostat

Rapporteringen til Eurostat foregår like etter at tallene er publisert på ssb.no. Fristen for rapporteringen er 21 måneder etter telleårets utløp. De interne rutinene legger opp til overføring på samme dag som statistikken blir publisert på ssb.no, dvs. innenfor fristen fra Eurostat.

Dataene hentes ut fra produksjonssystemet og legges inn i rapporteringsskjemaet før det overføres til Eurostat. Eurostat publiserer statistikken på sine hjemmesider⁷.

⁷ <http://ec.europa.eu/eurostat/web/environment/environmental-taxes>

Referanser

Eurostat: Environmental taxes, A statistical guide (2013).

www.ssb.no/miljovirk

Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Akersveien 26, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-9493-8 (elektronisk)

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway